

לא ימעלו בה — דהא מעילה מ"כל חלז לה" נפקא לן, והא אמרת ללאו "חלז" איקראי! לכם — "ואני נתתיו לכם" וגו' — שלכם היא. אלמא, לאו קדשי גזיה הוא. לכפרה נתתיו — ולא שהיא קרוי "שלי" למעול זו, שאינה עומדת אלא לכפר בשצילכם. הוא — משמע: צהוימו יאה, לעולם דינו שיה, צין לפני כפרה וצין לאחר כפרה שנתן מתנותיו ונשאר השיריים. מה לאחר כפרה אין מעילה — נשיריים, כדלקמן, דאין לך דבר שנעשה ממותו ומועלן זו, שהרי כבר נעשה לוכן גזיה ממנו ולא "קדשי ה'" קרינא ציה. תרומת הדשן — כל פקר מורס מדשן מונח מלא מחסה, ונותנו נלדי המונח, ונבלעת שם במקומה, כדכתיב "והריס את הדשן אשר תאכל האש וגו' ושמו אכל המונח" — מלמד שטעון שימה וגניזה. אלמא, אסור צהנאה. בגדי כהונה — ארבעה נגדי לכן שכהן גדול נכנס צהן לפני ולפנים ציוס הכפורים, וטעונין גניזה עולמית, ואין הדיוט עובד צהן כל השנה, ולא נכהן גדול ליוס כפורים אחר, כדכתיב "ופשט את נגדי הצד והניחם שם". אלא לרבי דוסא דאמר — כשרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש צהן צארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישמש הוא ליוס הכפורים אחר, מאי איכא למימר? עגלה ערופה — אף על פי שנעשה מנותה, אסורה צהנאה, כדכתיב "וערפו שם" — שם תהא קבורתה (כרימות ו,א).

תוספות

הוא לפני כפרה כלאחר כפרה — הקשה רבינו תם: דבמעילה פרק "יולד חטאת" (יב,ב) אמרינן: המקוץ דם לבהמת קדשים — מועלן בו. אלמא, יש מעילה בדם! ותיירך: היתם מחיים, דלא שייכא כפרה. אבל לאחר שחיטה, אף לפני כפרה — אין מועלן. ואם תאמר: היתם תנן (יא,א), ומייתי לה בפרק "כל שעה" (פסחים כב,א), דם בתחלה אין מועלן בו, יצא לנחל קדרון — מועלן בו! ויש לומר: דמעילה היתם, מדרבנן היא. ואם תאמר: אם כן, בריש מעילה (ב,ב) דדחיק לאשכוחי מעילה מדרבנן, לייית מהך משנה: ויש לומר: היתם אי"קדשים ששחטן בדרוס" קאי, דכחנקהו דמי. וכי האי גוונא דחיק לאתווי דתקון רבנן (כמה) מעילה, אף על גב דבדילי מינייהו. ומייתי ראייה מרבי יוחנן דאמר: קדשים שמתו — יצאו מידי מעילה דבר תורה. ואם תאמר: בסוף תמורה (לב,ב) גבי "מקדיש עולה לבדק הבית" קאמר: אי מדרבנן, אימא סיפא "ומועלן בה שתי מעילות". ואי מדרבנן, אמאי? — ומאי קושיא? הא איכא מעילה דרבנן בדם ובקדשים שמתו! ויש לומר: היתם שיש מעילה דאורייתא משום עולה, אין לחכמים לתקן שם מעילה, כיון דבלאו הכי בדילי מינייהו. ומשני: ראוי למעול בו שתי מעילות: בבשר, מעילה דאורייתא, משום עולה. ובעור, דליכא מעילה דאורייתא, לא בדילי מיניה, ותקנו רבנן מעילה. **אין** לך דבר שנעשה מצותו ומועלן בו — ואם תאמר: אדרבה, לא נמעט לפני כפרה, דאין לך דבר שלא נעשה מצותו שלא ימעלו בו! ואף על גב דאיכא קדשים קלים — היינו, משום דלא אקרו קדשי שמים! ויש לומר: דאשכחן טובא, דהא דשן אין מועלן בו עד שעת תרומה, ועגלה ערופה עד לאחר ירידתה. **ולא** והרי תרומת הדשן — ואם תאמר: דתנן במעילה פרק "יולד חטאת" (יא,א), דישון מזבח פנימי והמנורה — לא נהנים ולא מועלן. וקאמר בגמרא: בשלמא מזבח החיצון — דכתיב ביה "ושמוי", אלא מזבח פנימי מנלן? משמע דמ"ושמוי" דריש דאין מועלן, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ"ושמוי" דמועלן; ויש לומר: דמתניתין היתם משמע דאין מועלן בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מידי מעילה. אבל קודם, מועלים. אם כן, מצוה לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמוי" — לכך מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשין בסוף מעילה [תמורה] (לד,א): "ושמוי" — בנחת, שלא יפזר אלא פנימי. מנא לך דמצוה לדשן, שאתה אומר שהדישון מוציא מידי מעילה? ומשני: דאמר קרא "והסיר מוראתו והשליך אותה אל מקום הדשן" — אם לענין מזבח החיצון, לא צריך דהא כתיב "ושמו אצל המזבח" כו'. והתם פריך: והא איצטריך למזבח החיצון לקבוע לו מקום, דכתיב "יקדמה".

וכשב (וככש) ועז, ומאחר ואין האליה שווה בכל אלה, שאין היא מצויה בשור ובעז, אין היא אסורה. רב אשי אמר הסבר אחר מדוע אין האליה אסורה בשום חלב, שכן "חלבו האליה" — איקראי [נקראת], אבל "חלב" סתמא [סתם] — לא איקראי [אינה נקראת]. ומקשים על דברי רב אשי: אלא מעתה שאין האליה נקראת סתם "חלב", מעתה גם לא ימעלו בה! אלא יש לחזור מהסברו של רב אשי, ומחזורתא [מחזור. ברור] שההסבר הוא כמו שאמר רב זבד.

ג שנינו במשנתנו כי נוהג דין מעילה בחלב, מה שאין כן בדם, שאין הוא נוהג בו. ושואלים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? אמר עולא, בתשובה: שכן אמר קרא [הכתוב] באיסור אכילת דם "כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר" (שם יז, יא), ובאה המלה "לכם" להורות: הדם שלכם יהא, שאין הוא ממון גבוה אלא ממון הדיוט. החכם דבי [של בית מדרשן] של ר' ישמעאל תנא [שנח] הסבר אחר מדוע אין דין מעילה בדם, שכן נאמר בכתוב זה "לכפר על נפשותיכם", והרי זה בא להורות כי לענין כפרה עליכם נתתיו לדם כדבר שבקדשים, ואולם לא לענין מעילה. ור' יוחנן אמר הסבר אחר מדוע אין דין מעילה נוהג בדם, שכן אמר קרא [הכתוב] בפסוק זה "כי הדם הוא בנפש יכפר", והרי זה בא להורות כי הוא דינו של הדם בזמן שלפני כפרה (לפני זריקת הדם על המזבח, המכפרת) כדינו של הדם בזמן שלאחר כפרה ("בנפש יכפר"), מה לאחר כפרה — אין בו דין מעילה אם נעשתה מצוותו, אף לפני כפרה — אין בו דין מעילה. ושואלים ואימא [ואמר] להיפך: "הוא" — לאחר כפרה כלפני כפרה, מה לפני כפרה — יש בו מעילה, אף לאחר כפרה — יש בו מעילה! ומשיבים: אי אפשר לומר שיהא דין מעילה בדם לאחר כפרה, שכן אין לך דבר שנעשה כבר מצותו ומועלן בו. ותוהים: והאם לא נמצא דבר שנעשה מצותו ובכל זאת יש בו דין מעילה? והרי תרומת הדשן (שהיה הכהן אוסף כל בוקר בבית המקדש מן האפר שעל המזבח מלוא מחתה ונותנו בצירי המזבח, ושם היה נבלע. שהיה נגנו שם, לבל ישמשו בו, שכן הוא אסור בהנאה), הרי זה דבר שנעשה מצותו, ובכל זאת מועלן בו, דכתיב [שכן נאמר] "והריס את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח" (ויקרא ו, ג), לומר שצריך להשאירו שם, ואם נטלו משם הרי הוא מועל! ומשיבים: אין ללמוד מתרומת הדשן שדבר שנעשה מצותו מועלים בו, משום דהואי [שהריהם] תרומת הדשן וכן בגדי כהונה (שאף בהם יש דין מעילה, הגם שכבר נעשתה מצוותם. שכן בגדי הכהן הגדול שעבד בהם ביום הכיפורים, טעונים גניזה, ואין משתמשים בהם עוד. שכן נאמר "ובא אהרן אל אוהל מועד ופשט את בגדי הבר אשר לבש בבואו אל הקודש והניחם שם" (שם טז, כג) — שיהיו הבגדים מונחים שם בלי שימוש, וכל המשתמש בהם מעל). שני כתובין הבאין כאחד (המלמדים אותו דבר), וכלל הוא כי כל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. ובשאר כל הדברים, כיון שנעשתה מצוותם, שוב אין מועלים בהם. ומקשים: הניחא לרבנן דאמרי [זה נוח לשיטת חכמים שאומרים] כי הכתוב "והניחם שם" — מלמד שטעונין הבגדים גניזה, שאין משתמשים בהם שוב. אלא לר' דוסא שאמר כי הכוונה היא רק לענין זה שלא ישמש בהן הכהן הגדול שוב ליום הכפורים אחר, אבל כהן הדיוט רשאי להשתמש בהם, ולשיטתו אין דין מעילה בבגדים הללו, ונשארה איפוא רק תרומת הדשן כמי שנעשתה מצוותה ואף על פי כן מועלים בה, ואין כאן שני כתובים המלמדים כאחד, מאי איכא למימר [מה יש לומר]. מדוע אין לומדים מתרומת הדשן שיש דין מעילה גם בדבר שנעשתה מצוותו, וכדם לאחר כפרה? אלא צריך לומר כי אין למדים מתרומת הדשן משום דהואי [שהריהם] תרומת הדשן ועגלה ערופה (שאסורה העגלה בהנאה לאחר שנעפרה ונעשתה מצוותה) שני כתובים הבאין כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין. ומקשים עוד: הניחא למאן דאמר [זה נוח לשיטת מי שאומר] ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, אלא למאן דאמר [לשיטת מי שאומר] ששני כתובים הבאים כאחד מלמדין, מאי איכא למימר [מה יש לומר]. ומדוע לא נלמד מהם לענין מעילה בדם לאחר כפרה? ומשיבים: טעם הדבר הוא משום שתרי [שני]

מסורת הש"ס

- ו. יומא נט,ב. זבחים מו,א. מעילה יא,א. ילקיש תורה תקפב. יעוין ירושלמי יומא פ"ה ה"ו.
- ז. סוכה מט,ב. כריתות ו,א.
- ח. פסחים כו,א. מה,א. יומא ס,א. נזיר לו,ב. גיטין עו,א. קדושין כד,א. לד,ב. לה,א. לו,ב. מב,ב. מג,א. נח,א. סנהדרין מה,ב. ז,ב. זבחים סד,א. מו,א. נו,א. חולין סא,ב. קי,ב. בכורות מט,א. ערכין יד,ב. כריתות ו,א. מעילה יא,ב. ילקיש תורה קטו. רכב. שמב. שמו. תשי. תע. תצ. תרס. תרע. תתק. תשמ. תשנ. תשפ. תתקט. תתקז.
- ט. פסחים שם. יומא יב,ב. כד,א. זבחים מו,א. כריתות שם. מעילה שם תוי"כ פט"ו, כג. ילקיש תורה תפ. תפד. תקעו. יעוין ירושלמי יומא פ"ו ח"ג.

גרוסות

מחזורתא כדב זבד בכתי"מ: **מחזורתא כדשנין מעיקרא**. **ואימא הוא לאחר בכתי"מ: ואימא לאחר**. **לרבי דוסא בכתי"מ: לר' דוסתאי**. **ליום הכפורים אחר את** בכתי"מ: **ביוה"כ אחר**.

שכן הציעו את ההסברים לפי סדר הכתוב ממנו דרשו שלושתם ("כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא ו, יא). (ער"ג הובא בספר בנין ציון).

אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלן בו ושאלו ראשונים: מה הוא המקור להלכה זו שדבר שנעשתה מצוותו, ואין מועלים בו עוד (ויעוין תרי"י יומא שאמרו כי מצד הסברה אפשר היה לומר להיפך, שדבר שנעשתה מצוותו תהא בו קדושה יתירה). ואמרו כי נלמד דבר זה מדין חטאות המתות, שבספרא דורשים שמכיון שאין בהן עוד מצוה — יצאו מידי מעילה. ומכאן למדו שכל דבר שאין בו עוד מצוה, שוב אין מועלים בו (תרי"י, תהרא"ש).

אורח ההלכה

מלמד שטעונין גניזה בגדי לבן שעובד בהם הכהן הגדול ביום הכיפורים — אינו עובד בהם פעם שניה לעולם, אלא נגזרים במקום שפושט אותם שם, והם אסורים בהנאה. כתנא קמא במשנה ביומא ובכריתות. (רמב"ם שם הלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"ח ה"ה).

עיונים

חלבו האליה איקראי חלבו סתמא לא איקראי שכן יש מקום לומר כי לא קרא הכתוב לאליה "חלב" אלא לענין קרבן בלבד, וכבינו מושאל, לפי שהיא מן החלקים המובחרים שבקרבו, המוקטרים על המזבח. שבלשון הכתוב הדבר הטוב והמובחר נקרא "חלב", ואולם משמעות "חלב" לדיוקה אינה כוללת את האליה (תרי"ח).

אלא מעתה לא ימעלו בה תהו אחרונים על קושיה זו (שבכך נדחה הסברו של רב אשי, והתברר הסברו של רב זבד), שיש מקום לומר שאף שאין האליה נקראת "חלב" סתם, מכל מקום הריהו בכלל דין מעילה ומשום שהתרבתה מן הכתוב "כל חלב לה" המלמדנו שאף האליה קריבה (מהר"ם שיף, מצפה איתן). ויש שהשיבו שאין לומר כן, כיון שאם אנו מרבים אליה מן הכתוב "כל חלב", מעתה יש לנו לרבות כמו כן מן הכתוב "כל חלב שור וכשב ועז" לאסור את האליה. ומכאן מוכח כי אין לרבות מ"כל חלב" אלא מה שבכלל "חלב" סתם (יוס"ד).

אמר עולא דאמר קרא לכם שלכם יהא וכו' הסבירו אחרונים כי הקדימו בסוגייתנו את הסברו של עולא (בדור השני והשלישי לאמוראים), לדברי החכם מבית מדרשו של ר' ישמעאל, שתנא הוא, והובא בסוף הסברו של ר' יוחנן (שהיה אמורא בדור השני של האמוראים) —

מסורת הש"ס
 א. יומא ס,א. זבחים מו,א.
 ב. יומא שם. זבחים מג,א.
 ילק"ש תורה תקפב.

גרסות

מיעוטי כתיבי הכא כתיב
ושמו התם כתיב הערופה
 בכתי"מ: **מיעוטי כתיב**
הכא הערופה וכתיב התם
ושמו אצל המזבח ויש
 בכתי"י: **מיעוטי כתיב כתיב**
הכא ושמו וכתיב התם
הערופה וכן: מיעוטי כתיב
התם כתיב ושמו הכא
כתיב הערופה.
ותלתא קראי למה לי בדם
 בכתי"מ: **אלא תלתא קראי**
דכתיבי בדם למה לי.
מפגול לא צריך קרא
 בכתי"מ: **מפגול לא צריך.**
ובין למזבח בכתי"מ: בין
למזבח.

מיעוטי כתיבי [מיעוטים כתובים] בהלכות אלה (תרומת הדרשן ועגלה ערופה), שכן **הכא כתיב** [כאן, בתרומת הדרשן, נאמר] "ושמו אצל המזבח" (ויקרא ו, ג), והלשון "ושמו" מורה שרק בזה יש דין מעילה בדבר שנעשתה בו מצוות, מה שאין כן בשאר דברים שנעשתה בהם מצוות. וכמו כן **התם כתיב** [שם, בעגלה ערופה, נאמר] "ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל" (דברים כא, ו), ובאה המלה "הערופה", ללמד שדווקא בזה יש דין מעילה אף שנעשתה מצוותה, מה שאין כן בשאר דברים שנעשתה בהם מצוות. וכיון שיש בכתובים הללו מיעוטים – אין הם מלמדים. ושוואלים: למעלה הובאו דרשות עולא והחכם מבית מדרשו של ר' ישמעאל ור' יוחנן, ללמד שאין בדם מעילה וכל אחד דרש מכתוב אחר (בפסוק "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר". ויקרא יז, יא), **ותלתא קראי** [ושלושה מקראות] **למה לי להשיענו שאין איסור מעילה בדם? ומשיבים:** מקרא **חד למעוטי** [אחד בא למעט] דם מדין נותר (שאם שגג ואכל מן הדם שהיה נותר, אין הוא חייב אלא משום נותר, ולא משום דם). ומקרא **חד למעוטי** [אחד בא למעט] דם מדין מעילה, ומקרא **חד למעוטי** [אחד בא למעט] דם מאיסור של אכילת דבר בטומאה (שאם אכל דם קדשים בהיותו טמא, אין הוא חייב על כך). **אבל למעט דם מדין פגול לא צריך קרא** [מקרא] ללמד כן, **דתנן** [שכן שנינו] **כי כל דבר הקדש שיש לו מתירין, בין לאדם (לאכילה), ובין למזבח (להקרבה) – חייבין עליו משום פגול, אבל דם גופיה (עצמו) מתיר הוא, ולכן אינו נעשה פיגול.**

מיעוטי כתיבי – אפילו למאן דאמר בעלמא מלמדין – הני אין מלמדין, דמיעוטי כתיבי זהו, דמשמע: הני, ולא אחריו. תלתא קראי בדם – שאם נותר, ושגג בין בדם ובין בנותר – אלא חייב אלא משום דם. אלו חייב אלא משום דם. אבל – אינו חייב אלא משום דם. מפגול לא צריך – למעוטי. דשאם היה הזבח פגול ואלו מדמו – פשיטא לן דאין צו משום פגול. דתנן כל שיש לו מתירין – שדבר אחר מתיר אותו. בין שהוא מתירו לאדם – כגון בשר קדשים, שהדם מתירו לכהנים צריקמו. ובין שיש לו מתירין למזבח ולא לאדם – כגון עולה, שדמה מתירה למזבח. דאם לא נזרק דמה – אין אציה נקטרים, כדכתיב (ויקרא יז) "וזרק כהן את הדם על מזבח ה'". והדר "והקטיר החלב לריח ניחוח". חייבין עליו משום פגול – אם פיגל את הזבח נאחזק עבודות דם, ואחר כך – אכל מן הזבח שהיה זכול הימור הדם, או מן האימורים שאף הן נצחית הדם – חייב כרת. אבל כל דבר שאין אחר מתירו, אלא הוא מתיר עצמו, כגון הדם והקומץ והקטורת ומנחת כהנים שכולה לילל – אין חייבין עליהם משום פגול. משום דעיקר פגול בשלמים כתיב, ומיניהו ילפינן: מה שלמים יש להם מתירין לאדם ולמזבח – חייבין עליהם משום פגול, אף כל כו'.
הדרן עלך כל הבשר.

הדרן עלך כל הבשר

תוספות

תרי מיעוטי כתיבי – תימה: דבחד סגי, וכן לעיל גבי העוים (ק"ג, ב)!
חד למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה – תימה: דלנותר וטומאה סגי בחד מיעוטי, דילפינן מהדדי "חלול" "חלול" אף לקולא, כדמוכח בסוף "פרק בית שמאי" בזבחים (מה, ב)!

קיונים

חד למעוטי מנותר וחד למעוטי ממעילה וחד למעוטי מטומאה – שאלו אחרונים: מדוע נצרכים אלו למיעוטים הללו, והרי כיון שאין איסור חל על איסור, ברור הוא שאין איסורים אלה חלים על הדם! והשיבו כי נצרכים אנו לאופן שבו חלים שני האיסורים, של הדם ושל האיסור הנוסף, בבת אחת, שכאשר באים שני האיסורים בבת אחת – איסור חל על איסור. ומשום כך נצרכים אנו למיעוטים הללו, ללמדנו שאין האיסורים הללו חלים על איסור דם, אף באופן הזה (תוס' זבחים מה, ב ד"ה אבל). ועוד כתבו אחרונים שנצרכים אנו לדרשות הללו לענין דם שבישלו, ולשיטת הראשונים הסבורים שאין חייבים על דם מבושל (תוס' לעיל קט, א, ק"א, א. ר"ש, רשב"א ועוד). ומעתה היה נראה שיחולו עליו חיובי מעילה נותר וטמא. לכך באו המיעוטים הללו ללמדנו שאין האיסורים הללו חלים בו (ובגה"ש תמה על התוס' מדוע לא פירשו כן). **מפגול לא צריך קרא** – ולכך האוכל דם מקרבן שהתפגל, אינו חייב משום "פיגול", לפי שהדם הוא "מתיר". וכתבו אחרונים כי מהנוסח הכולל של הלשון עולה כי בכל דם שאוכלו, אין חיוב פיגול, ובכלל זה גם הדם הנותר לאחר הוריקה. אכן כתבו התוס' (זבחים מג, א) כי הדם הנשאר אינו "מתיר" אלא "ניתר", שהרי שפיכת שיריים אינה

אורח ההלכה
למעוטי מנותר... ממעילה... מטומאה... מפיגול – אכל כזית מדם זבח שנתפגל – אינו חייב עליו משום פיגול. כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ח ה"ו). אכל כזית מדם זבח בעודו טמא (טומאת הגוף) או מדם זבח שנותר לאחר זמן אכילתו – אינו חייב עליו משום טמא או נותר. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ז. שם הכ"ד). **כל שיש לו מתירין בין לאדם ובין למזבח חייבין עליו משום פגול** – אין חייבים כרת אלא על אכילת דברים שהותרו בין לאדם בין למזבח, אבל אם אכל מן המתיר עצמו – אינו חייב כרת, אלא לוקה כאוכל פסולי המוקדשין שאין בהם פיגול. ולכן אם אכל כזית מן הדם – אינו חייב עליו משום פיגול, שהדם מתיר את האימורים להיקרב על גבי המזבח. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ז).

משנה העור והרוטב – העור של צהמה שמוטה, כגון פחות מכציה נשר ועורה אדוק זה ומשלימה לכציה, מנטרף – מפני שהוא שומר. וצמרל ילפין שהשומרים מנטרפין לטומאה קלה, טומאת אוכלין. **רוטב** – *גלייר"א, שאינה אוכל לקבל טומאה צפני עממה, אצל מנטרפת להשלים, לפי שדרך לאוכלה כשהיא קרושה על הנשר. **הקיפה** – תכלין, והן עממן לאו אוכלין חשיני, אצל לאנטרופי מנטרפין. והאלל – צגמרל מפרש, והעצמות – שיש צהן מוח והוא אוכל, והעמס שומר לו, לפיכך מנטרף עמו. **והקרנים** – מפרש צגמרל: כל שחותכו ויוצא מהס דם, אצל עיקרן מלמטה שהן רפין. ומיהו צאנפי נפשיהו – לאו אוכלל מינהו. **והטלפים** – משום שומר. אבל לא

טומאת נבלות – אם מנצלה הן – אין מטמאין, ואין מנטרפין לכזית להשלים שיעור נצלה לטמא. דמניא: "צנצלתה" – ולא צנצמות ולא צנידים ולא צעור. ואף על גב דשומר הוא – אין שומר מנטרף לטומאה חמורה, כדמפרש צגמרל. וכן קיפה ורוטב – לאו מנצלה מינהו, ואלל וגידים – לאו נשר הן. אצל אוכלין צעלמא הו, נהדי נשר. **כיוצא בו** – יש שהוא מנטרף טומאת אוכלין להיות מקבל טומאה מן השרץ, ומנטרף אוכלין אחרים, ואינו מנטרף מאליו טומאת נבלות לטמא אחרים. השוחט בהמה טמאה לגוי – ודוקא ישראל, ודוקא

תוספות

העור והרוטב – משום דתנן פרק "בהמה המקשה" (חולין עז,א): אשליא "ואינה מטמאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות", תנא "העור והרוטב". ומאי דאפסקיה – משום דתנא פרק "בהמה המקשה" (חולין עז,א): "מצא בה בן תשעה חי – טעון שחיטה וחיבב באותו ואת בנו", תנא אחר כך "אותו ואת בנו", ואידי דאיירי ביה בשחיטה שאינה ראויה, תנא בתריה "כסוי הדם". ואידי דתנא ב"כסוי הדם": ונוהג בחיה ובעוף, תנא "גיד הנשה", דנוהג בחיה ולא בעוף. ואידי דאיירי ביה בירך שנתבשל בה גיד הנשה בבליעת איסור, תנא "כל הבשר", ובתריה הדר לעניינא קמייתא.

האלל – איכא דמפרש בגמרא: אף מרטקא, ופירש בקונטרס: גיד הצואר. ואי תנא גידין ולא מרטקא – הוה אמינא דמרטקא שהיא קשה לא מצטרף, דלא הוי בכלל שאר גידים. ואי תנא אלל – הוה אמינא: שאר גידים מטמו אפילו טומאת נבלות בצירוף.

הקרנים – בגמרא מפרש: מקום שחותכו ויוצא דם. **והטלפים** – ולא גרסינן "יוצפרנים" – דלא שייכי אלא בעוף, ומתניתין לא איירי במילי דעוף, מדלא קתני "והחרטום", כדקתני במשנה דמייתי בגמרא

בדרך של שחיטה ("נחירה"); דוקא בבהמה טמאה, ולא בבהמה טהורה; דוקא שהיתה השחיטה לצורך גוי, ולא לצורך ישראל. והסביר את דבריו: כיון שהמדובר כשהבהמה עורנה מפרסת, אף שאין היא ראויה לאכילה לא לישראל (שכן בהמה טמאה היא) ולא לגוי (שאינן בן נח רשאי לאכול אלא בהמה שכבר מתה, שהרי הוא מחוייב באיסור אכילת אבר מן החי), מכל מקום כיון שכשישראל שחט – הרי זו שחיטה ראויה, ושחיטה שכמותה (בבהמה טהורה) מתירה לישראל לאכול, משום כך, מועילה מחשבת השוחט להחשיב את בשר בהמה זו, אף שהיא טמאה ועדיין מפרסת, להיקרא "אוכל". לענין טומאת אוכלים. אבל אילו היה השוחט זה גוי – שחיטתו נחשבת כנחירה, ולא מצאנו שנתירה תחשיב דבר להיקרא "אוכל" (לענין טומאת אוכלים). וכן לענין השחיטה, דוקא בשחיטה המדובר, ולא כנחירה – משום שאין הנחירה שבעשית בידי ישראל (אף שנעשית לצורך גוי) מחשיבה דבר להיחשב כ"אוכל". וכן לענין הבהמה, שהיא טמאה ולא טהורה – שכן בשוחט בהמה טהורה אין צורך להשמיענו שטמאה טומאת אוכלים, שהרי אם בהמה טמאה מטמאת טומאת אוכלים, כל שכן שבהמה טהורה נחשבת לאוכל. וכן מדובר דוקא בשוחט לצורך גוי, ולא בשוחט לצורך ישראל, שהרי השוחט בהמה טמאה לצורך ישראל, אין מחשבתו מועילה להחשיב את הבשר להיקרא "אוכל", שכן בטלה מחשבתו זו.

אורח ההלכה
העור... מצטרפין לטמא טומאת אוכלין העור המחובר בבשר, המרק, התכלין והאלל, אף שמקצתו חישב עליו ומקצתו לא חישב עליו, מקצתו פלטתו חיה ומקצתו פלטתו סכין, וכן העצמות המחוברות בבשר, והגידים והמקומות הרכים מן הקרניים ומן הטלפיים והכנפיים והנוצה, והמקומות הרכים מן הציפורניים ומן החרטום המובלעים בבשר – כל אחד מאלו מיטמאים ומטמאים (בטומאת אוכלים) ומצטרפין לשיעור כביצה או לכחצי פרס. כמשנה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"ד). **אבל לא טומאת נבלות** העצמות והקרניים והטלפיים (אפילו עיקרן הרך, שאם יחתך מן החי יוצא דם), והעור אף על פי שאינו מעובר, והאלל והגידים של הנבילה – אם עדיין הם מחוברים בבשרה, הריהם טמאים כמותה, ובתנאי שיהיה בבשר שיעור כזית, שאין אחד מכל אלו מצטרף לכזית. כמשנה. (רמב"ם שם הלכות שאר אבות הטומאה פ"א ה"ז).

השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרסת ישראל ששחט בהמה טמאה לגוי ושחט בה שני סימנים [או רוב נשים] – הרי זו מיטמאה טומאת אוכלין כל זמן שהיא מפרסת. כמשנה. (רמב"ם שם הלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ד. וראה שם פ"ב ה"ז).

א משנה כל דברי המאכל ("אוכלים") שנטמאו (בנגיעת שרץ מת בהם), והריהם מטמאים עתה אוכלים ומשקים, אינם מטמאים אלא אם כן יש שיעור כביצה. ולענין זה נקבע כי אם בחתיכת הבשר עצמה שנטמאה אין שיעור כביצה, ואולם עם העור אליו היא דבוקה (אף שהוא עצמו אינו ראוי לאכילה), יש כדי להשלים לשיעור כביצה; וכן אם עם הרוטב (המרק הקרוש ומחובר לבשר, שאינו נאכל כשלעצמו), יש כדי להשלים לשיעור כביצה; וכן אם עם הקיפה (התבלינים השונים, כבצל וכשום, הניתנים בבשר בעת הבישול, להשבחת טעמו, ומתערב בהם מקצת מן הבשר, והם אינם נאכלים כשלעצמם), יש כדי להשלים לשיעור כביצה; וכן האלל (שאריות הבשר הדבוקות בעור בעת שנפשט מן הבשר); וכן העצמות שיש בהם מח שהוא אוכל, והעצם שומרת עליו; וכן הגידין שאין הם נאכלים כשלעצמם; וכן הקרנים בחלקן התחתון (הסמוך לבשר), במקום בו הם נחתכים ויוצא מהן דם; וכן הטלפים במקום בו הם נחתכים ויוצא מהם דם – כל אלה אף שאין הם עצמם מטמאים (אף שיש בהם עצמם שיעור כביצה, שהרי אין הם נאכלים כשלעצמם), מכל מקום הריהם מצטרפין לבשר להשלים לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין. אבל הם לא מצטרפים לבשר נבילה שאין בו עצמו כשיעור כזית, לכדי שיעור כזית, שהוא השיעור המטמא בטומאת נבלות. **כיוצא בו** לענין בשר המטמא טומאת אוכלים (אם נטמא בנגיעת שרץ מת בו) ואין הוא מטמא מטמא טומאת נבלות (אם הוא בשר נבילה), **השוחט בהמה טמאה לצורך הגוי**, והיתה הבהמה עדיין חיה ומפרסת

עור *וְהָרוֹטֵב וְהַקִּיפָה וְהָאֵלֶּל וְהַעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים טוֹמְאָת טוֹמְאָת נְבֵלוֹת. כִּיּוֹצֵא טְמָאָה לְגוֹי וּמְפָרֶסֶת כביצה; וכן האלל (שאריות הבשר הדבוקות בעור בעת שנפשט מן הבשר); וכן העצמות שיש בהם מח שהוא אוכל, והעצם שומרת עליו; וכן הגידין שאין הם נאכלים כשלעצמם; וכן הקרנים בחלקן התחתון (הסמוך לבשר), במקום בו הם נחתכים ויוצא מהן דם; וכן הטלפים במקום בו הם נחתכים ויוצא מהם דם – כל אלה אף שאין הם עצמם מטמאים (אף שיש בהם עצמם שיעור כביצה, שהרי אין הם נאכלים כשלעצמם), מכל מקום הריהם מצטרפין לבשר להשלים לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין. אבל הם לא מצטרפים לבשר נבילה שאין בו עצמו כשיעור כזית, לכדי שיעור כזית, שהוא השיעור המטמא בטומאת נבלות. **כיוצא בו** לענין בשר המטמא טומאת אוכלים (אם נטמא בנגיעת שרץ מת בו) ואין הוא מטמא מטמא טומאת נבלות (אם הוא בשר נבילה), **השוחט בהמה טמאה לצורך הגוי**, והיתה הבהמה עדיין חיה ומפרסת

עז,א): "מצא בה בן תשעה חי – טעון שחיטה וחיבב באותו ואת בנו", תנא אחר כך "אותו ואת בנו", ואידי דאיירי ביה בשחיטה שאינה ראויה, תנא בתריה "כסוי הדם". ואידי דתנא ב"כסוי הדם": ונוהג בחיה ובעוף, תנא "גיד הנשה", דנוהג בחיה ולא בעוף. ואידי דאיירי ביה בירך שנתבשל בה גיד הנשה בבליעת איסור, תנא "כל הבשר", ובתריה הדר לעניינא קמייתא.

האלל – איכא דמפרש בגמרא: אף מרטקא, ופירש בקונטרס: גיד הצואר. ואי תנא גידין ולא מרטקא – הוה אמינא דמרטקא שהיא קשה לא מצטרף, דלא הוי בכלל שאר גידים. ואי תנא אלל – הוה אמינא: שאר גידים מטמו אפילו טומאת נבלות בצירוף.

הקרנים – בגמרא מפרש: מקום שחותכו ויוצא דם. **והטלפים** – ולא גרסינן "יוצפרנים" – דלא שייכי אלא בעוף, ומתניתין לא איירי במילי דעוף, מדלא קתני "והחרטום", כדקתני במשנה דמייתי בגמרא

עיונים
העור והרוטב פרק זה, התשיעי במניינו במסכת חולין, בא בעקבות מה ששינוי לעיל בפרק הרביעי, "בהמה המקשה" כי השליה אינה מטמאה לא טומאת אוכלים ולא טומאת נבלות (עז,א). ובאו דברי פרק זה ללמדנו בדיני טומאות אלה של אוכלים ושל נבלות. אכן בין לבין באו ארבעה הפרקים (פרק חמישי "אותו ואת בנו", פרק ששי "כסוי הדם", פרק שביעי "גיד הנשה" ופרק שמיני "כל הבשר") – שכן בעקבות הנשנים בפרק "בהמה המקשה" כי "מצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה וחיבב משום 'אותו ואת בנו'" (לעיל עז,א) נדרשנו לבירור דין "אותו ואת בנו", ולשם כך בא הפרק החמישי. ומתוך שבדין "אותו ואת בנו" נדונה שחיטה שאינה ראויה, לכך בא אחריו הפרק "כסוי הדם" שאף לענינו נדונה שחיטה שאינה ראויה. ומתוך שדין כסוי הדם נהג בחיה ובעוף, לכך הובא אחריו פרק "גיד הנשה" שנוהג דין זה בחיה ולא בעוף. ומתוך שבפרק "גיד הנשה" נדון דינה של "ירך שנתבשל בה גיד הנשה" (לעיל עז,ב) שיעקר עניינה הוא הערובת איסור והיתר, לכך הובא בעקבותיה פרק "כל הבשר" העוסק בתערובת בשר בחלב. ועתה שב פרקנו זה לרון בטומאת אוכלים ונבלות (תוס').

יש מהראשונים שכתבו כי ראוי היה פרקנו לבוא בסוף המסכת, אלא נקבעה מצוות שילוח הקן כענין המסיים את מסכתנו, ומשום שרצו חכמים לסיים את המסכת בדבר שנאמר בו "למען ייטב לך והארכת ימים" (המאירי, אכן בספרו בית הבחירה בא פרקנו לא כפרק התשיעי במסכת אלא כפרק האחד עשר, לאחר הפרק "ראשית הגז" ולפני הפרק המסיים "שילוח הקן").

והגידין אף הגידים, כשאר חלקי גוף הבהמה המנויים במשנתנו, אף שמצטרפים לשיעור כביצה לענין טומאת אוכלים, אין הם מצטרפים לשיעור כזית לענין טומאת נבילה. ובטעם הדבר שאין הם מצטרפים לטומאת נבילה כתב רש"י שנלמד הדבר מן הכתוב "בנבלתה" – ולא בעצמות ולא בגידים ולא בעור.

אכן הקשו עליו אחרונים מן הנאמר בסוגיה בפסחים (בב,א) כי לדעת הסבור שיש בגידים בנותן טעם (יעוין לעיל פט,ב במחלוקת חכמים בענין זה), כשהותרה הנבילה מכלל איסור הנאה, אף חלבה וגידה הותרו עימה בהנאה. ופירש רש"י שם: לפי שגם הן קרויין "נבילה". ומאחר ודעת סתם משנה היא שיש בגידים בנותן טעם (לעיל עז,ב), מעתה ראוי היה שאף הגיד יהיה בכלל טומאת נבילה! והשיבו, שאף שראוי היה הגיד להיחשב בכלל הנבילה לענין טומאת נבילה, מכל מקום יש מיעוט בכתוב, אם מן הה"א שבכתוב "בנבלתה" או מן המ"ם שבכתוב "בנבלתם" (יעוין ב"גרוסות"), המלמד שאין הגיד בכלל זה (רש"י).

השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרסת כתב רש"י שהלכה זו אמורה דוקא בארבעה התנאים הללו: דוקא ישראל הוא השוחט, ולא גוי; דוקא בשחיטה, ולא בהריגה שאינה

מסורת הש"ס
א. טהרות פ"א מ"ד. חולין קיח,ב. קכ"א. ילק"ש תורה תקמ"ג.
ב. טהרות שם. תוספתא אהלות פ"ב ה"א. חולין ל,א. קכ"א,ב.

גרסות
והקיפה במשניות נדפסות: **והקופה**.
ומפרסת **מטמאה** בכתי"מ: **והיא מפרסת מטמאה**.

*גלייר"א מן הצרפתית העתיקה gleiro – ליחה, דבר לח.

שחיטה, ודוקא טמאה, ודוקא לגוי. ישראל ששחט צהמה טמאה לזוך גוי ועודה מפרכסת, אף על גב דלא חזיא לגוי, דנמיטה תליא מילתא לבני נח ולא שריא להו שחיטה עד שתמות – אפילו הכי, הואיל וישראל שחט, שחיטה מעלייתא היא. ואשכחן לגבי ישראל דשחיטה שריא לגביה צטהורה, הלכך משויא ליה מחשבתו אוכלא בשחיטה אף צטמאה לגוי. אבל גוי בשחיטה – לא משויא ליה מחשבתו אוכלא, דלא אשכחן שחיטה לגביה. וכן ישראל צמירה – לאו אוכלא משויא לה, דלא אשכחן נמירה גביה. והכי תניא: נמרה – אין צה טמאה של כלום. וצטהורה לישראל – לא אילטרין למחוי, דכל שכן דהויא אוכלא מיד בשחיטה. וטמאה לישראל – לא משויא ליה אוכלא, דצטלה מחשבתו. אבל לא טומאת נבלות עד שתמות – דהא "וכי ימות מן הצהמה" כתיב (ויקרא יא). עד שיתז את ראשה – דהוה ליה גיסטרא ונבלה היא, דחשונה מתה, ואפילו היא מפרכסת. ריבה – הכחז לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה כו' – דהא איכא כל הני דלגבי אוכלין אוכלא נינהו, ונבלה לא מיקריא, אף על גב דשייבי צה. המכונס – הנאסף במקום אחד. דהואיל ואחשביה – לא

אם נגע בה שרץ מת, הריהי מטמאה אוכלין, אבל לא טומאת נבלות עד שתמות, או עד שיתז את ראשה (אף שהיא עדיין מפרכסת), שאז היא מטמאה טומאת נבילה. מעתה, שראינו כי יש דברים המטמאים בטומאת אוכלים ואין הם מטמאים בטומאת נבילות, נמצאנו למדים כי ריבה (הוסיף) הכתוב לטמא בטומאת אוכלין יותר ממה שריבה (שהוסיף) לטמא בטומאת נבלות. ובענין ששינוי למעלה כי אין האלל מצטרף לבשר לטמא טומאת נבילות, ר' יהודה אומר כי האלל המכונס למקום אחד בזמן הפשט, אם יש בו כזית במקום אחד – הרי זה מטמא בטומאת נבילות. ומי שנגע בו ולאחר מכן נכנס למקדש או שאכל מן הקודש חייב עליו עונש כרת, ככל טמא. שכן אדם זה שכנס את האלל, גילה דעתו שהריהו נחשב אצלו כבשר. **ב גמרא** שנינו במשנתנו כי העור אף שהוא עצמו אינו נאכל, ואולם בשל היותו מחובר אל האוכל כדבר המגן עליו ("שומר"), הריהו מצטרף אליו להשלים שיעורו לטומאת אוכלים, אך אינו מצטרף להשלים שיעורו לטומאת נבילות. וכן תניא להא [שנינו את זה] בבירא, ובאופן מפורט, דתנו רבנן [שכן שנו חכמים]: יש דברים שהריהם שומרים על דברי האוכל, ולכך הם מצטרפים אליהם לענין טומאה קלה כטומאת אוכלים (שמטמאה דברי מאכל בלבד, ולא אדם וכלים). ואולם לא נאמר דין שומרים לענין טומאה חמורה כטומאת נבילה (שמטמאה אף אדם וכלים). ומסבירים: שנוהג דין שומרים לענין טומאה קלה מנלן [מנין לנן]? דתנא דבי [שכן שנה החכם של בית] מדרשו של ר' ישמעאל על הכתוב בדין קבלת טומאה "וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרע אשר יזרע טהור הוא. וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם" (ויקרא יא, לו-לז). בא הכתוב "על כל זרע זרוע" ללמדנו כי דבר המאכל הנטמא הריהו כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, והרי זה כחטה בקליפתה, וכשעורה בקליפתה, ועדשים בקליפתן. ומכאן נלמד שיש דין שומרים לענין טומאה קלה. ושלא נוהג דין שומרים לענין טומאה חמורה מנלן [מנין לנן]? דתנו רבנן [שכן שנו חכמים] על הכתוב בטומאת נבילה "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב" (שם, לו): בא הכתוב "בנבלתה" להורות: דווקא הנוגע בבשר הנבילה עצמה הוא שנטמא, ולא הנוגע בעור שאין עליו כזית בשר שאין זה מטמא.

נטייל, וחשיב השצר נבלה, וחייב עליו אם נגע ונכנס למקדש או אכל קדש. **גמרא** תניא – צמתימין דעור עזמו אין מנטרין לכזית דנבלה, אף על גב דשומריין הן. להא דתנו רבנן שומריין – יש לטומאה קלה, ששומריין האוכל – מנטרין לכזית לטומאת אוכלין. אבל לא לכזית דנבלה, שהיא טומאה חמורה, לטומאת אדם וכלים. על כל זרע זרוע – לגבי טומאת אוכלין כתיב. ואף על גב דצטהורה קרא "טהור הוא" כתיב צה – טעמא משום דלא הוכשר. דסמין ליה "וכי יותן מים על זרע" – דהוכשר, "טמא הוא". קליפה – הוא שומר לאוכל. והיא קליפה החיונה החופה אותה צעודה צבולה, אבל הנושרת כשכותשין צמכתשת – אוכל גמור הוא. מדתנן לקמן (ק"ט, צ): המלאין שצבולין לא הוו שומר – מכלל דהויא שומר. וכן עדשין – אותה קליפה שהעדשה חצויה לתוכה, שאין מקפידין עליה צשת זריעה אלא צשת אכילה, ומשום הכי נקט "אשר יזרע". מאי קאמר – רישא קמני "ולא צעור" – אלמא לאו "נבלה" מיקרי, ופחות מכזית לאו שיעורא הוא, והדר תני דמטמא. ועורה משלימו לכזית – ואשמעינן דאין שומר מנטרין לטומאת נבלות.

מסורת הש"ס
ג. תוספתא חולין פ"ח הטי"ו. חולין קכ"א. א. קכ"ב. א. ד. מנחות ע"א. חולין קי"ט. א. ילק"ש תורה תקמג.

גרסות
או עד שיתז את ראשה יש כתי"י שחסרות בהם מלים אלה.
ממה שריבה יש בכתי"י: יותר ממה שריבה.
לטמא טומאת נבלות יש בכתי"י: לטמא טומאת נבלות האוכל שנטמא באב הטומאה ואת שנטמא בולד הטומאה מצטרפין זה עם זה לטמא.
בו כזית במקום אחד חייב בכתי"מ: כזית במקום אחד חייבין.
תניא להא יש בכתי"י: העור והרוטב כו' תניא להא.
ועדשים בקליפתן יש בכתי"י: ועדשה בקליפתה.
בנבלתה ולא בעור בכתי"מ: בנבלתם ולא בעור.

תוספות

(שם). ואפשר דגרס "וצפרנים", וחרטום דלא פירש הכא, [פירש] במשנה אחריתי. ועל צפרנים מפרש בגמרא: מקום המובלע בבשר, ועל טלפים לא מפרש מידי. ואפשר דבטלפים אף מה שאין מובלע בבשר צריך לבשר טפי מבצפרנים.

שומר לטומאה קלה מנלן דתנא דבי רבי ישמעאל וכו' – ולהוציא ולהכניס לא אצטריך דמטמי – דמיד נפיק, כדמסיק וכי אצטריך לצירוף. **חטה** בקליפתה – והא דאמר בסוף כתובות (ק"א, ב) "חטה שנקברה ערומה" – הכי קאמר: אף כשנקברה ערומה, יוצאה בכמה לבושים. **ולא** שומר לטומאה חמורה מנלן – ואם תאמר: למה לי קרא, דמזרעים לא אתי – שכן טומאתן מרובה, כדפריך בסמוך! ויש לומר: דסלקא דעתך לרבויי מריבויא ד"יטמא". ואם תאמר: דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לג, ב) ענינים שנטמאו – דורכין פחות פחות מכביצה, דקסבר: משקין מפקד פקיד, ולא נטמאו המשקין עם האוכל. ואמאי לא נטמאו בנגיעת הטומאה לקליפה משום שומר? ויש לומר: דאין שם משקין עליהם, עד שיצאו לחוץ.

העולם
חטה, שעורה בקליפתה לגרעיניהם של מיני הדגן ישנן שתי קליפות: הקליפה החיצונית, החופה את הגרעין בעודו בשיבולת – והיא זו המוגדרת כ"שומר". והקליפה הפנימית, הנושרת כאשר כותשים אותה במכתש – הנחשבת לאוכל (רש"י).

בכלל טומאת אוכלים (תוהרא"ש). אכן מדברי התוס' עולה כי המנהג הרווח היה לזרוע את החיטה בקליפתה, ומה שאמרו בסוגיה בכתובות הנוכרת כי החיטה הנקברת ערומה, רוצה לומר שאף זו שנורעה שלא כמנהג הרווח, אף היא יוצאת בכמה לבושים (ובתו"ח כתב על כך שאין הלשון מורה כן).

אורה ההלכה
אבל לא טומאת נבלות עד שתמות או עד שיתז את ראשה בהמה או חיה טמאה שנשחטה – אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת, עד שיתז את ראשה והרי היא כאוכלים טמאים. כמשנה. (רמב"ם שם הלכות שאר אבות הטומאה פ"ב ד"א).